

Список використаних джерел

1. Воронін І. М. Формування глобальних міст як результат впливу процесів глобалізації й інформатизації на систему розселення. *Ученые записки Тавр. нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. 2009. № 2. Т. 22 (61). С. 167–172.
2. Бойко-Бойчук О. В. Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>.
3. Кастельс М. Информационная экономика: экономика, общество и культура. Москва, 2000. 460 с.
4. Махновский Д. М. Глобализация и развитие сети мировых городов. *Век глобализации*. 2016. № 3, С. 57–70.
5. Пахомов С. Ю. Глобальна конкуренція: нові явища, тенденції та чинники розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 224 с.
6. Потемкина О. Ю. «Европейская повестка дня по миграции» – новый поворот в иммиграционной политике ЕС. *Современная Европа*. 2015. № 4. С. 28–40.
7. Рукша Г. Л., Кудрина Е. Л. Мегаполис как социально-культурное явление. *Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств*. 2011. № 17. С. 199–204.
8. Савкин Д. А. Глобальный город как актор мировой политики: автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.04. Санкт-Петербург, 2010. 32 с.
9. Sassen S. *The global city New York, London, Tokyo*. Princeton University Press, 1991, 397 p.

Каріна Одновалова

КОНЦЕПТ «КАЛИНА» У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Одним із завдань сучасної літературознавчої науки є пошук, аналіз концепцій, які могли б оцінити поетичну спадщину Кобзаря з точки зору культурно-естетичних закономірностей її розвитку.

Концепт у філології – це термін, що слугує для пояснення одиниць ментальних чи психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; це оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, яка відображена в людській психіці. Концепти пов'язані між собою, складають певне уявлення про світ [2]. У словнику іншомовних слів дефініція поняття «концепт» тлумачиться як: (думка від < лат. *conceptus*, поняття; збираю, задумую < *conspicio*] 1) у логіці – смисл знака (імені); 2) загальна думка, формулювання (концепт) [3, с. 556].

Концептуальність рослинних образів Шевченка загалом і калини зокрема тісно пов'язаний з народною символікою, багатогранно представ-

леною в усній народній творчості.

М. Костомаров акцентує увагу, що в традиційному фольклорі образ калини уособлюється з символом жіночності в найширшому розумінні: «Все духовне життя жінки – її дівочість, невинність, кохання, заміжжя, радість і горе, родинні почуття – все знаходить відображення в пісні. Калина постає в уяві здатною чути, бачити, думати й говорити. Водночас калина, схилена над водою, нагадує смуток і журбу» [4].

Образ калини в словесній тканині творів Кобзаря глибоко етнічний та символічний: «І соловейко на калині / То затихав, то щебетав / І все то, все то в Україні» [«Сон» («Гори мої високі...»)]. У даному творі калина та соловей розглядаються як традиційний об'єкт українського поетичного світосприймання та узагальненого образу України. Підтвердженням якого є народне прислів'я: «Без верби й калини нема України».

Калина у творах Тараса Шевченка є символом жіночої долі, її образ виступає як «форма, в яку перевтілюється душа дівчини в результаті метаморфози: «Тоді неси мою душу / Туди, де мій милий; / Червоною калиною / Постав на могилі» [«Думка» («Вітре буйний.»)]; може бути у значенні «рослина», яку саджають на могилі рідних – дівчини або матері: «Посадили в головах у дівчини / Червону калину» («Причинна»); як «психологічний асоціатив» у значенні свідка драматичних подій у житті дівчини: «Не журиться Катерина. / Стане собі під калину, / Заспіває *Гриця*. / Виспіває, вимовляє, / Аж калина плаче» («Катерина»). Окрім цього, «калина» у творчості Шевченка – це й «символ дівчини», який легко виводиться з порівняльно-символічних паралелей: «Тече вода з-під явора, / Яром на долину, / Пишається над водою / Червона калина» («Тече вода з-під явора»).

Тарас Шевченко образ калини наділяє людськими рисами глибокого співчуття до чужого горя. Коли героїня Катерина: «Вмиється сльозою, / Візьме відра, / опівночі Піде за водою, / Щоб вороги не бачили; / Прийде до криниці, / Стане собі під калину, / Заспіває *Гриця*, / Виспіває вимовляє, Аж калина плаче» [6, с. 67]. Калина виражає смуток, тугу та горе за втраченою близькою людиною. Будучи посадженою кущем на могилі такої людини, калина стає як зримим символом вічної пам'яті про неї, яка невидимими узами єднає на нашій землі людей двох різних світів.

Огорнена смутком заручена дівчина змальована поетом також у вірші «Ой три шляхи широкі». Однак у ньому причиною її смутку є туга за милим, який, будучи найменшим серед трьох братів, покинув її і подався разом із ними з України на чужину. На пам'ять про коханого, з надією на його щасливе повернення, дівчина посадила калину, та вона не прийнялася, зів'яла. Не здійснилася, отже, надія дівчини, не могла вона знести своєї самотності, глибокої зажури, внаслідок чого сталося непоправне: «А дівчину заручену / Кладуть в домовину» [5, с. 89].

Не можемо не наголосити, що Шевченко створив образ української

дівчини, вірність якої своєму милому досягає найвищих морально-чуттєвих значень. Вона готова навіть до здійснення жертвовного вчинку, дізнавшись про трагічну долю коханого. Більше того, не задумуючись, вона готова перетворитися на квітку, на калину та рости й цвісти на могилі коханого, турбуватися про нього, створити йому затишок і забезпечити вічний спокій.

Не легко батькам, які вже в літах, а особливо матері, залишатися без опіки єдиної дочки. Бідкається бідна: «А хто ж мою головоньку / Без тебе сховає? / Хто заплаче надо мною, / Як рідна дитина? / Хто посадить на могилі / Червону калину?» [5, с. 203].

У вірші «На вічну пам'ять Котляревському» в поетичних рядках вжито назву калина аж сім разів! Ось як звучать такі рядки вірша, що так багато декоровані цією чудовою назвою: «Сонце гріє, / вітер віє / З поля на долину, / Над водою гне з вербою / Червону калину, / На калині одинокі / Гніздечко гойдає»; або ще такі рядки: «Отож гляну та згадаю: / Було, як смеркає, / Зашебече на калині – / Ніхто не минає, / Чи багатий, кого доля, / Як мати дитину, / Убирає, доглядає, / Не мине калину...»; й на останок до цієї цитації не можемо не навести ще два рядки, що передають так експресивно ідилію неживої і живої природи під покровом української ночі: «Засне долина. / На калині / І соловейко задріма» [6, с. 21].

Отже, концепт «калина» в міфопоетичному універсумі Шевченка посідає одне з центральних місць серед світу рослин, які були предметом його творчих зацікавлень. Здійснений нами аналіз поетичної збірки «Кобзар» засвідчив, що образ калини Тарас Шевченко змальовує в багатьох своїх творах, таких як: «Причинна», Думка («Вітре буйний, вітре буйний!...») «На вічну пам'ять Котляревському», «Тополя», «Гайдамаки», «Утоплена», «Слепая», «В казематі» («Чого ти ходиш на могилу?..»), «Ой три шляхи широкі...», «Сон» («Гори мої високі»), «Титарівна», «Ой люлі, люлі, моя дитино...», «Зацвіла в долині...», «Тече вода з-під явора...» та ін.

Список використаних джерел

1. Беценко. Т. Слово-концепт як складник текстово-образної універсалії думового дискурсу. Міфологія і фольклор, № 1, 2013. С. 80–89.
2. Сивачук Н. Концепт «соловей» у фольклорі та ментальній долі українців. Філологічний часопис, Вип. 1 (17). 2021. С. 185–195.
3. Словник іншомовних слів. Л. О. Пустовіт [та ін.]. Київ, 2000. 1017 с.
4. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. К. : Либідь, 1994. С. 229.
5. Шевченко Т. Г. Кобзар / Вступ. ст. та приміт. Р. Полянського; худож. оформ. Г. В. Кісель. Х. : Фоліо, 2012. 736 с.
6. Шевченко Т. Усі твори в одному томі. Київ; Ірпінь, 2006. 824 с.